

М.С. Носенко (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Україна)

С.І. Півторак (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

У статті визначено роль інвестиційної діяльності страхових компаній у забезпеченні сталого економічного розвитку країни. Досліджено особливості інвестиційної політики страховиків зі страхування життя та ризикового страхування. Показано головні проблеми, що стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні. Проаналізовано напрями розміщення страхових резервів, визначено тенденції та перспективи розвитку.

Ключові слова: страхова компанія, страховий ринок, інвестиційний потенціал, інвестиційна діяльність, цінні папери, банківські вклади.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 15.

М.С. Носенко (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Україна)

С.И. Пивторак (Полтавський национальный технический университет имени Юрия Кондратюка, Украина)

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УКРАИНЕ

В статье раскрыто влияние инвестиционной деятельности страховых компаний на экономическое состояние государства. Исследованы особенности инвестиционной политики страховщиков по страхованию жизни и рисковому страхованию. Выделены главные проблемы, сдерживающие развитие инвестиционной деятельности страховых компаний в Украине. Проанализированы направления размещения страховых резервов, определены тенденции и перспективы развития.

Ключевые слова: страховая компания, страховой рынок, инвестиционный потенциал, ценные бумаги, банковские вклады, долгосрочные инвестиции, страховой договор.

M.S. Nosenko (Poltava National Technical University of Yuriy Kondratyuk, Ukraine)

S.I. Pivtorak (Poltava National Technical University of Yuriy Kondratyuk, Ukraine)

CURRENT STATE, PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF INVESTMENT ACTIVITY OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

The article reveals the influence of the investment activity of insurance companies upon the economic condition of a state. Peculiarities of the investment policy of the insurers concerning life insurance and risk insurance are studied. Major problems restraining the development of the investment activity of insurance companies in Ukraine are outlined. Directions for placing the insurance reserves are analyzed, trends and development prospects are determined.

Keywords: insurance company; insurance market; investment potential; securities; bank deposits; long-term investments; insurance contract.

Постановка проблеми. Сучасний соціально-економічний стан України характеризується дефіцитом власних грошових ресурсів, нестабільністю розвитку промисловості, банківської системи та постійним пошуком джерел фінансування. Зважаючи на досвід європейських країн з подолання економічної нестабільності, одним із перспективних варіантів вирішення цієї проблеми в нашій державі є використання ресурсів страхових компаній, які акумулюються у вигляді страхових резервів і можуть слугувати істотним джерелом інвестицій в економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі дослідження проблем функціонування і розвитку страхових компаній та особливості здійснення ними інвестиційної діяльності дістали відображення у працях: М. Александрової [4], В. Базилевича [5], О. Залетова [8], О. Заруби [9] та інших. Однак специфіка вітчизняної економіки та нестабільність її розвитку обмежують сферу використання теоретичних постулатів, висновків і пропозицій, зроблених науковцями, що вказує на необхідність постійного оновлення емпіричного матеріалу.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на багатоаспектні дослідження і досягнення в науковій розробці основ інвестиційної політики страховиків, деякі її питання залишаються недостатньо вивченими. Усе це дає підстави стверджувати, що аналіз формування й реалізації страховими компаніями інвестиційної діяльності є актуальним як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності страховиків в Україні, який дасть змогу визначити проблемні моменти у цьому процесі й окреслити перспективу подальшого розвитку. Реалізація поставленої мети потребує вирішення таких завдань, які визначили логіку дослідження:

- 1) дослідити сутність та особливості інвестиційної діяльності страхових компаній зі страхування життя й компаній із ризикового страхування;
- 2) проаналізувати напрями інвестування страховими компаніями коштів страхових резервів, виділити тенденції, проблеми та перспективи цієї діяльності для страховиків;
- 3) визначити основні проблеми, що стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

Основні результати дослідження. В Україні ринок страхових послуг під впливом низки внутрішніх і зовнішніх чинників зазнає кількісних та якісних змін. Так, у 2010 р. кількість страховиків становила 456 організацій, у тому числі 67 компаній "life" та 389 компаній "non-life" [10], що на 2% більше, ніж у 2009 році. При цьому спостерігається негативна динаміка до підвищення концентрації страхового ринку. Незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій акумулюють 100 страховиків "non-life" (25,7% всіх компаній "non-life") і 20 страховиків "life" (29,9% всіх компаній "life") [12, 41–44].

Слід звернути увагу на те, що частка страхових послуг на вітчизняному фінансовому ринку неухильно зростає. Це свідчить, з одного боку, про розвиток страхового бізнесу, з іншого – про зростання зацікавленості фізичних і юридичних осіб у захисті своїх майнових інтересів від ризикових подій. У структурі

ВВП станом на кінець 2010 р. частка страхування в середньому складала 6–10% та спостерігалася тенденція до зростання. Але питома вага страхування у загальній вартості товарів, робіт, послуг, що надані в Україні, є незначною, а тому ступінь впливу страхових компаній на функціонування національної економіки залишається невисоким. Особливо це проявляється при дослідженні впливу інвестиційної діяльності страховиків на стан української економіки. Так, з усієї сукупності страхових організацій лише невелика їхня частина має ретельно сплановану інвестиційну політику. За висновками експертів, в Україні компанії зі страхування життя пріоритетним вважають поєднання страхової та інвестиційної діяльності, а 64,3% представників ризикових компаній стверджують про необхідність здійснення лише страхової діяльності, решта 35,7% – страхової та інвестиційної [7]. За таких умов неможливо досягти сталого економічного розвитку країни, коли найбільші інституційні інвестори – страховики – не вважають за необхідне займатися інвестиційною діяльністю.

На протипагу вітчизняному страховому ринку, на ринку страхових послуг розвинених країн страхові компанії активно використовують власний інвестиційний потенціал, перетворюючи пасивні кошти, отримані від реалізації полісів, в активний капітал, що обертається на ринку, а це, у свою чергу, значно збільшує фінансові можливості страховиків, забезпечує їх додатковими ресурсами, сприяє розширенню асортименту послуг і залученню нових клієнтів.

Обсяг інвестиційних ресурсів страхових компаній залежить від спеціалізації компанії. Відповідно до практики страхування та чинного законодавства України, проведення інвестиційної діяльності страховиків зі страхування життя та ризикового страхування суттєво різняться (табл. 1). Зокрема, компанії зі страхування життя мають унікальні можливості для мобілізації довгострокових ресурсів. Це пов'язано з тим, що договори страхування життя переважно укладаються на 5, 10, 20, 30 років, а обов'язки з виплати страхувальникам, як правило, значно віддалені в часі і піддаються досить точному прогнозуванню. На протипагу цьому компанії, які займаються загальним страхуванням, укладають договори, що мають строк дії не більше року, а тому вони орієнтовані здебільшого на короткострокові ліквідні інвестиції. Отже, наявний інвестиційний потенціал компаній зі страхування життя визначає їхнє особливе становище на ринку капіталів, зважаючи на можливості у задоволення потреб економіки в дефіцитному капіталі для довгострокових інвестицій [6, 38–46].

Аналізуючи структуру активів страхових компаній, якими представлені кошти страхових резервів (рис. 1), можна зазначити, що найбільшу питому вагу на кінець 2010 р. мають банківські вклади (36%) та цінні папери (24%, з них акції – 12%). Зокрема, порівнюючи з 2009 роком, обсяг коштів у банківських вкладах зріс на 16,5%; на 30,8% збільшились обсяги коштів, представлені як права вимоги до перестраховиків; на 4,7% зменшились обсяги коштів, вкладені в акції, та майже на 80% збільшились обсяги коштів, вкладені в цінні папери, що ремітуються державою. Найменш поширеними інструментами інвестування є іпотечні сертифікати, облігації, банківські метали, кредити страхувальникам, інвестиції в економіку, визначені Кабінетом Міністрів України [10]. За таких умов вплив страхових компаній на функціонування національної економіки є незначним. Особливо це проявляється на рівні іпотечного ринку.

Таблиця 1. Характерні риси інвестиційної діяльності страхових компаній зі страхування життя та інших страховиків*

Характер інвестування	Страховання життя	Страховання інше, ніж страхування життя
Довгострокове	У зв'язку з тривалими строками договорів страхування можуть застосовуватися довгострокові інвестиційні процеси.	У зв'язку з відносно короткими строками договорів страхування (рік) інвестиції мають короткостроковий характер.
Прибутковість	Необхідно одержання стабільного доходу, тому прибуток від інвестиційної діяльності враховується при визначенні страхової премії.	Менші вимоги до прибутковості порівняно з ліквідністю вкладень.
Ліквідність	Не відіграє настільки великої ролі – потреба в коштах покривається за рахунок угодження строків виплат зі строками інвестування.	Є важливим принципом інвестування.
Враховання інфляційних процесів	Необхідно враховувати інфляцію, тому при договори довгострокові.	У більшості видів страхування інфляцію можна не враховувати.
Об'єм інвестицій	Значний, часто постійно збільшується за рахунок капіталізації.	Об'єм інвестицій змінний.
Угодження строків виплат	Строк виплат часто визначений у договорі страхування (страхування на дожиття).	Строк виплат є випадковою величиною; необхідно враховувати розподіл збитків протягом року по різних видах страхування й тривалий характер урегулювання великих страхових випадків.

* складено за даними [13].

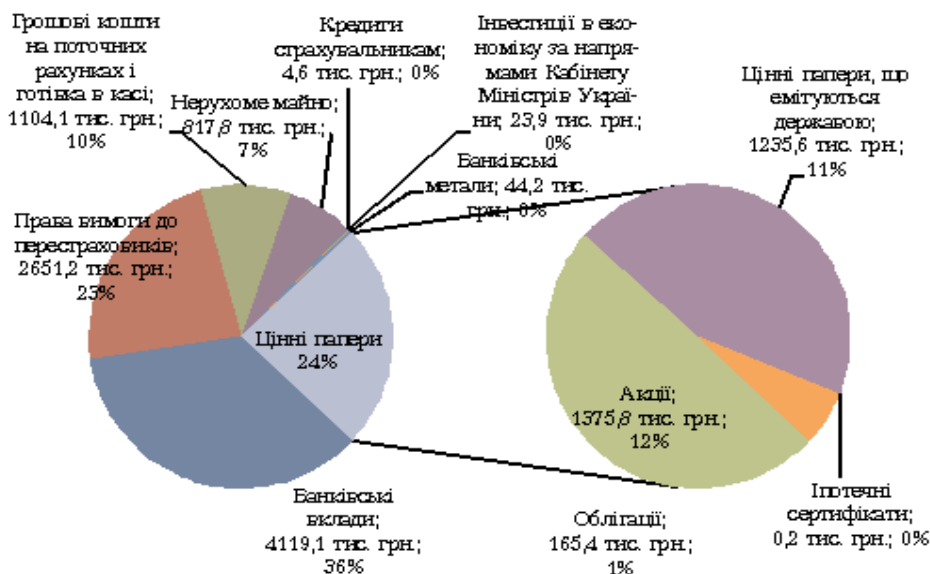

Рис. 1. Структура активів, якими представлено кошти страхових резервів, станом на 31.12.2010, розроблено за [10; 14]

Світовий досвід показує, що ресурси страховиків є важливим джерелом інвестиційного капіталу, особливо на вторинному іпотечному ринку. Кожний новий іпотечний кредит стає джерелом надходження страхових платежів до страховика, які потім трансформуються в інвестиції на вторинному іпотечно-

му ринку, що, у свою чергу, забезпечує банк ресурсами для надання кредитів новим позичальникам, а страховій компанії – додаткове джерело прибутку. Таке обертання капіталу може мати невизначену кількість обертів, зважаючи на ефективність і взаємовигідність таких операцій (рис. 2).

де SP_i, SP_{i+1} – страхові платежі по i -му та наступних іпотечних кредитах; I_i, I_{i+1} – інвестиції страхової компанії в іпотечні цінні папери за рахунок отриманих страхових платежів по i -му та наступних іпотечних кредитах.

Рис. 2. Процес взаємодії страхового та іпотечного ринків через рефінансування іпотечних кредитів, авторська розробка

Однією з причин низької активності страхових компаній у ролі інвесторів є незначні обсяги статутних капіталів, активів і страхових резервів. Страховики не акумулюють вагомих обсягів інвестиційних ресурсів для процесів розширеного відтворення, зростання економіки країни та добробуту громадян.

На сьогодні у конкуренції із залучення фінансових ресурсів страховий ринок значно програє банківській системі, хоча й залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Також стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових організацій низька привабливість набору інвестиційних інструментів та обмеженість їх вибору; недосконалість чинного законодавства; нерозвиненість фондового ринку, ринку нерухомості; відсутність інвестиційної стратегії та досвідченого персоналу в страхових компаніях; відносно низька капіталізація страхового ринку [11, 101–109]. Серед чинників, які протягом 2010 р. мали негативний вплив на інвестиційну діяльність страхових компаній в Україні, можна зазначити: замороження банківських депозитів учасників фінансового ринку у проблемних банках і зниження ринкової вартості фінансових інструментів [15, 55–58].

Висновки і перспективи подальших розробок. Узагальнення сучасного стану, проблем і перспектив розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні дає можливість зробити такі висновки:

1. Компанії, які займаються страхуванням життя, мають унікальні можливості на ринку капіталів для реалізації довгострокових інвестицій. Це обумовлено особливостями страхової програми: тривалий період дії договору, виплати страхувальникам віддалені в часі та прогнозовані. Компанії, що займаються страхуванням іншим, ніж страхування життя, не мають таких переваг, їхня інвестиційна політика базується на принципах ліквідності та надійності активів, прибутковості вкладів для цих компаній не є першочерговою.

2. У загальній структурі інвестицій страховиків зріс відсоток коштів, вкладених у права вимог до перестраховиків (з 20,76% до 23,0% у 2009, 2010 рр. від-

повідно), та збільшилася частка вкладів у цінні папери, що ремітуються державою (з 7,0% до 10,7% у 2009, 2010 рр.). Такі структурні зміни обумовлені погіршенням якості банківських активів, значною девальвацією гривні та негативними змінами у структурі платіжного балансу України. Також за останні роки зменшились потоки інвестицій як у грошовому виразі, так і в структурі активів за такими напрямками: нерухоме майно, акції, облігації та іпотечні сертифікати.

3. Стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній такі проблеми:

- низька привабливість набору інвестиційних інструментів та обмеженість їх вибору;
- недосконалість чинного законодавства;
- нерозвиненість фондового ринку, ринку нерухомості;
- нестабільність банківської сфери, занепад промисловості;
- відсутність інвестиційної стратегії та досвідченого персоналу в страхових компаніях;
- низька капіталізація страхового ринку.

Вищеперераховані проблеми зумовлені незначним періодом існування вітчизняних страхових організацій порівняно з досвідом страховиків розвинених країн, тому на сучасному етапі розвитку страхового ринку доречно провести велику роботу з подолання наявних проблем і створити сприятливі умови інвестиційної діяльності страхових компаній. Це дасть змогу стабілізувати промисловість, створити противагу банківським установам та забезпечити державу дефіцитними довгостроковими інвестиціями.

1. Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів: Постанова Кабінету Міністрів України 17.08.2002 №1211 // zakon1.rada.gov.ua.

2. Про затвердження Правил розміщення страхових резервів із страхування життя: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.11.2004 №2875 // zakon1.rada.gov.ua.

3. Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.2004 №3104 // zakon1.rada.gov.ua.

4. *Александрова М.* Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній // old.niss.gov.ua.

5. *Базилевич В.Д.* Страхова справа // books.efaculty.kiev.ua.

6. *Василенко А., Тринчук В.* Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети // Страхова справа.— 2010.— №3.— С. 38—46.

7. *Василенко А., Тринчук В.* Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети // Страхова справа.— 2006.— №3 // forINSURER.com.

8. *Залетов А.Н.* Страхование в Украине. — К.: VeeZone, 2002. — 452 с.

9. *Заруба О.Д.* Страхова справа. — К.: Знання, 2005. — 321 с.

10. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2010 рік // uainsur.com.

11. *Кисельова О.М.* Проблеми інвестиційної діяльності на страховому ринку // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну.— 2008.— №6.— С. 101—109.

12. *Майдаченко І.В.* Інвестиційна діяльність страхових компаній — шлях до економічного зростання // Вісник НТІ.— 2009.— №3.— С. 41—44.

13. Страхование в России // allinsurance.ru.

14. Страховий ринок // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг // www.dfr.gov.ua.

15. *Чвертко Л.А.* Страховий ринок України: реалії та перспективи розвитку // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій.— 2010.— №1.— С. 55—58.

Стаття надійшла до редакції 4.11.2011.